Repetytorium temat 14. Wnioskowania prawnicze

Wykładnia prawa, jako operacja myślowa, której celem jest ustalenie znaczenia norm wykodowanych z przepisów prawnych, nazywana jest wykładnią w **ścisłym znaczeniu**. Natomiast pojęcie wykładni w **szerokim** znaczeniu obejmuje ponadto wnioskowania prawnicze. **Wnioskowania prawnicze** opierają się na założeniu, że racjonalny prawodawca uznaje za obowiązujące nie tylko normy, które zakodował w przepisach prawnych, ale także i takie normy, które pozostają z tymi pierwszymi w określonym związku logicznym, przyczynowym czy aksjologicznym, chociaż w tekście aktu normatywnego nie ma o nich mowy. **Wnioskowanie prawnicze polega na uznaniu przez interpretatora za obowiązujące takie normy, które są konsekwencjami norm uprzednio wyinterpretowanych z obowiązujących przepisów prawnych.** Wnioskowań prawniczych dokonuje się przy pomocy **reguł inferencyjnych**, które podobnie jak reguły interpretacyjne są wytworem praktyki i nauki prawa. Do najczęściej stosowanych reguł inferencyjnych należą:

a) **reguła instrumentalnego nakazu** i **reguła instrumentalnego zakazu**. Reguła **instrumentalnego nakazu** głosi, że jeżeli obowiązuje norma nakazująca realizację określonego stanu rzeczy, to należy przyjąć że obowiązują również normy nakazujące czynić wszystko to, co jest konieczne dla zrealizowania owego stanu rzeczy.

Reguła instrumentalnego zakazu głosi, że jeżeli realizacja określonego stanu rzeczy jest adresatowi nakazana przez obowiązujące prawo, to zakazane są mu wszelkie takie działania, które są wystarczające, aby nakazany stan rzeczy nie został zrealizowany. Na przykład: jeżeli ktoś jest zobowiązany do pilnowania jakiegoś terenu, to wynika z tego nakaz częstego obchodzenia go, kontrolowania czy nie przebywają na nim niepowołane osoby, czy zamknięte są wszystkie wejścia, itp. Równocześnie wynika zakaz spania, upijania się, oddalania się, itp. Powyższe reguły opierają się na założeniu związku przyczynowego między normami dotyczącymi celu i prowadzących do niego zachowań (działań, zaniechań). Tradycyjnie, oparte o nie rozumowanie określa się mianem **wnioskowania „z celu na środki**". Jeżeli dozwolony jest cel, to i dozwolone są prowadzące do niego środki, jeżeli zakazany jest cel, zakazane są również środki prowadzące do niego.

b) reguły **wnioskowań *a fortiori*** według schematu rozumowania „jeżeli tak ..., to tym bardziej ...". Występują one w dwóch postaciach: argumentum a maiori ad minus (z większego na mniejsze) i argumentum a minori ad maius (z mniejszego na większe). Jeżeli ktoś jest uprawniony lub zobowiązany do czynienia czegoś więcej, to tym bardziej jest uprawniony lub zobowiązany do czynienia czegoś mniej (z większego na mniejsze), np. jeżeli organ państwowy ma kompetencję prawotwórczą do stanowienia danego aktu normatywnego, tym bardziej ma kompetencję do dokonywania jego wykładni. Jeżeli jest się zobowiązanym do tolerowania wejścia na teren własnej posesji sąsiada w celu zebrania owoców spadłych lub zwisających z jego drzewa, to tym bardziej obowiązek ten dotyczy sytuacji, gdy sąsiad sięga po owoce ze swego gruntu (art. 148 K.c.). Jeżeli komuś jest zakazane czynić mniej, tym bardziej zakazane jest mu czynić więcej (z mniejszego na większe) np. jeżeli zakazane jest wejście do lasu, to tym bardziej zakazane jest rozbijanie namiotu, palenie ogniska, itp.

Słabością tego typu wnioskowań jest trudność w ustaleniu, co w konkretnym przypadku jest „mniejsze", a co „większe", przy czym oceny różnych interpretatorów mogą znacznie się od siebie różnić.

c) **reguła wnioskowania z przeciwieństwa** „***a contrario***”. Jeżeli pewien stan rzeczy, spełniający określone przesłanki pociąga za sobą określone konsekwencje prawne, to stan rzeczy niespełniający takich przesłanek, nie pociąga za sobą takich konsekwencji prawnych. Na przykład: art. 114 § 1 K.r.o . stanowi: „Przysposobić można jedynie osobę małoletnią i tylko dla jej dobra”. Wnioskując *a contrario* należy przyjąć, że nie można przysposobić dziecka, jeżeli celem przysposobienia miałoby być wyłącznie dobro osoby przysposabiającej (tej, która adoptuje dziecko) np. potrzebna jest jej pomoc do prowadzenia gospodarstwa, do pilnowania własnych dzieci, itp.

Dopuszczalność wnioskowania z przeciwieństwa jest niekiedy wskazana przez prawodawcę poprzez użycie w tekście prawnym takich słów jak np. „tylko”, „jedynie”, „wyłącznie”.

Do wnioskowań prawniczych zalicza się także **wnioskowanie poprzez analogię** (*per analogiam*, zwane także *argumentum a simili* – wnioskowanie z podobieństwa). Ten rodzaj wnioskowania znajduje zastosowanie przy usuwaniu **luk** w prawie. Z **luką** w prawie mamy do czynienia wówczas, gdy dla rozstrzygnięcia konkretnego stanu faktycznego brakuje normy prawnej, a na podstawie całokształtu obowiązujących przepisów prawnych można przyjąć, że powinien być prawnie uregulowany. Prawodawca regulując pewien wycinek stosunków społecznych nie jest w stanie z góry przewidzieć wszystkich możliwych ewentualności, jakie mogą wystąpić w danej dziedzinie życia społecznego. Ponadto prawo ze swej istoty jest statyczne i często nie nadąża za gwałtownym nieraz tempem przemian społecznych i nie normuje sytuacji, które by tego wymagały. Organ stosujący prawo staje czasami przed koniecznością rozpatrzenia takiego przypadku i wówczas korzysta z wypracowanych przez praktykę prawniczą i naukę prawa sposobów eliminowania tego typu braków (luk) w obowiązującym prawie. Są nimi **analogia z ustawy** (*analogia legis*) i **analogia z prawa** (*analogia iuris*). **Analogia z ustawy** polega na tym, że do jakiegoś stanu faktycznego nieuregulowanego normą prawną stosuje się normę prawną, która reguluje podobny stan faktyczny. Przyjmuje się tutaj założenie, że prawodawca działa racjonalnie i konsekwentnie i gdyby przewidział dany stan faktyczny uregulowałby go tak samo, jak stan objęty regulacją prawną. Przy analogii z ustawy istotne jest nie tylko podobieństwo stanów faktycznych, ale i cel normy. Zakłada się, że tam gdzie występuje ten sam cel (ta sama racja), powinno być takie samo uregulowanie prawne. Przykładem analogii z ustawy może być analogiczne stosowanie art. 145 K.c. do przypadków ustanowienia służebności drogi koniecznej dla nieruchomości nie mającej dostępu do sieci elektrycznej. Art. 145 § 1 K.c. mówi: „Jeżeli nieruchomość nie ma odpowiedniego dostępu do drogi publicznej lub do należących do tej nieruchomości budynków gospodarskich, właściciel może żądać od właścicieli gruntów sąsiednich ustanowienia za wynagrodzeniem potrzebnej służebności drogowej (droga konieczna)”. Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że względy społeczno-gospodarcze, leżące u podstaw art. 145 K.c. uzasadniają również potrzebę korzystania z energii elektrycznej. Możliwe jest więc ustanowienie odpowiedniej służebności gruntowej w celu doprowadzenia linii elektrycznej do nieruchomości.

Analogia z prawa ma odmienny charakter. Przede wszystkim dotyczy pewnych sytuacji o szczególnych, swoistych cechach i przez to niepodobnych do żadnego stanu faktycznego, uregulowanego jakąkolwiek normą prawną, nie jest więc możliwe zastosowanie analogii z ustawy.

Dla rozstrzygnięcia takiej sytuacji tworzy się jakby nową normę prawną, na tej podstawie, że znajduje ona takie samo uzasadnienie w ocenach i wartościach, jakie leżą u podstawy wielu innych norm zawartych w systemie prawa. Analogia z prawa opiera się na założeniu, że skoro obowiązują normy o określonym uzasadnieniu, to również może obowiązywać norma, dla której można wskazać takie samo uzasadnienie. Organ stosujący prawo tworząc nową normę kieruje się ogólnymi intencjami prawodawcy, preferowanymi przez niego

wartościami, istotnymi z punktu widzenia całego systemu prawa lub jego części, znajdującymi przede wszystkim wyraz w zasadach prawa.

W polskiej nauce prawa analogia z prawa jest uznawana w zasadzie za niedopuszczalną, z uwagi na zbyt daleko posuniętą swobodę organu stosującego prawo, możliwość popełnienia błędu, co może podważać zaufanie do prawa. Natomiast analogia z ustawy znajduje zastosowanie zwłaszcza w prawie cywilnym, o ile z treści przepisu nie wynika jednoznacznie, że odnosi się on wyłącznie do określonego w nim stanu faktycznego. Zgodnie z zasadą, że wyjątki nie ulegają rozszerzeniu, nie wolno stosować analogii z ustawy do stanów faktycznych podobnych do tych, które są określone w hipotezie *lex specialis*. W prawie karnym niedopuszczalne jest stosowanie analogii na niekorzyść oskarżonego.

Pytanie problemowe

Proszę wymienić reguły inferencyjne i scharakteryzować jedną z nich.

Pytania testowe

1. Które z poniższych zdań wskazuje na wnioskowanie *a contrario*:
   a) jeżeli obowiązuje norma nakazująca realizację określonego stanu rzeczy, to należy przyjąć, że obowiązują również normy nakazujące czynić wszystko to, co jest konieczne dla zrealizowania owego stanu rzeczy;
   b) jeżeli pewien stan rzeczy, spełniające określone przesłanki pociąga za sobą określone konsekwencje prawne, to stan rzeczy nie spełniający takich przesłanek nie pociąga za sobą takich konsekwencji prawnych;
   c) jeżeli realizacja określonego stanu rzeczy jest adresatowi nakazana przez obowiązujące prawo, to nakazane są mu wszelkie takie działania, które są wystarczające aby nakazany stan rzeczy nie został zrealizowany.
2. Do reguł logicznych zaliczamy zasadę:
   a) analogia iuris;
   b) wnioskowanie z celu na środki;
   c) argumentum a contrario.